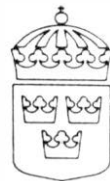

Motion till riksdagen

1988/89:U409

av Margaretha af Ugglas m.fl. (m)

En säkerhetspolitiskt förankrad nedrustningspolitik

Mot.
1988/89
U409

Innehållsförteckning

Sida

1	Nedrustningspolitikens förutsättningar	2
2	Inriktningen av svensk nedrustningspolitik	3
2.1	Säkerhetspolitisk förankring	3
2.2	Inriktning mot Europa	4
2.3	Säkerhetspolitisk beredning	4
2.4	Förberedande forskningsarbete	4
2.5	Anslagskrav	5
3	Förhandlingar mellan supermakterna	6
3.1	Sveriges agerande	6
4	Multilaterala nedrustningsförhandlingar	7
4.1	CD i Genève	7
4.1.1	Provstopp	7
4.1.2	Icke-spridningsavtalet	8
4.2	Sexnationsinitiativet	9
4.3	Kemiska vapen	9
4.4	Negativa säkerhetsgarantier	10
4.5	Den europeiska säkerhetskonferensen	10
4.6	Mänskliga rättigheter	11
4.7	Förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder	12
4.8	Balans inom ESK	12
5	Fördelning av resurser för en effektiv svensk nedrustningspolitik	13
6	Säkerhetspolitisk forskning	14
6.1	Förstärkning av den säkerhetspolitiska forskningen	14
6.2	Utrikespolitiska institutet	14
7	Hemställan	15

I Nedrustningspolitikens förutsättningar

Den svenska säkerhetspolitiken syftar till att bevara vårt lands frihet och oberoende. Vårt säkerhetspolitiska mål är att i former, som vi själva väljer, trygga en nationell handlingsfrihet. Denna skall göra det möjligt att inom våra gränser bevara och utveckla vårt samhälle i politiskt, ekonomiskt, socialt, kulturellt och varje annat avseende efter våra egna värderingar. I samband därmed skall vi utåt verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling.

Så har Sveriges riksdag under en följd av år uttryckt målsättningen för svensk säkerhetspolitik.

Säkerhets- och därmed även nedrustningspolitiken har att utgå ifrån förhållandena i vår närmaste omvärld. Dessa präglas av den militära maktbalans som byggts ur motsättningar mellan de öppna och demokratiska samhällena i väst och de totalitära staterna i det av Sovjetunionen kontrollerade östblocket.

Stabilitet mellan nationer och allianser är inte bara en fråga om militär styrka och balans. Andra faktorer, inte minst politiska, måste vägas in. Kulturellt och ekonomiskt samarbete kan aldrig i sig upplösa de spänningar som har sin grund i skilda politiska system. Men de kan, liksom kontakter mellan människor och folk, vara ett stöd för frihetens och fredens idéer som långsiktigt påverkar den militära spänningen.

En fred som bygger på förtryck av hela länder eller folk kan aldrig ge säkerhet mot våld eller bli bestående. Därför måste strävan att minska de vapenarsenaler, som är ett hot mot vår globala överlevnad, gå hand i hand med strävan till en utveckling, som bygger på respekt för de grundläggande mänskliga rättigheterna och alla folks rätt till frihet.

1988 inträffade förändringar på den internationella scenen, som kommer att få stor betydelse för inriktningen av det internationella arbetet för rustningskontroll och avspänning. Detta gäller också Europa. Även om denna intressanta utveckling inte uppmärksammats av regeringen i budgetpropositionens överväganden om svensk nedrustningspolitik, måste den på sikt påverka Sveriges agerande inom det internationella förhandlingsarbetet.

De långsiktiga effekterna av de reformsträvanden, som blivit allt tydligare i det sovjetiska samhället, kan bedömas först när vi sett något påtagligt resultat. Så länge strävanden mot demokrati, förändringar i yttrandefrihet samt reformer inom det ekonomiska systemet inskränker sig till vad som rymms inom ett enpartisystem och en socialistisk planekonomi, är utsikterna att nå bestående och verkligt betydelsefulla framsteg små.

Folkens frihetslidelse, liksom den ekonomiska verkligheten i ett imperium, som trots enorma naturresurser inte förmår förse sina medborgare med livets nödtorft, kan på sikt framtvunga förändringar inom det sovjetiska väldet. I det perspektivet är det möjligt att se fram mot ett Europa med öppna gränser, fria människor och ett kulturellt och ekonomiskt samarbete. Därmed kan en stabilare grund byggas för alla folks fred och frihet. Behovet av militära rustningar blir mindre. Vägen dit kan dock vara lång, och en

neddragning av militär styrka måste ske med stor känslighet för att behålla maktbalans och stabilitet.

Ett ökat samförstånd mellan supermakterna och en ökad användning av Förenta Nationerna som forum för förhandlingar och övervakning av överenskommelser om vapenstillestånd samt tillbakadragande av ockupationsstyrkor tycks öppna möjligheter för lösning av de många krig och konflikter som i olika delar av tredje världen länge varit avgörande hinder för framåtskridande och utveckling.

Samtidigt finns oroande tendenser till överföring av alltmer sofistikerad militär teknik och för kärnvapenspridning i tredje världen. Den bristande anslutningen till och respekten för icke-spridningsavtalet är oroande. Uppgifterna om spridning av kemiska vapen till flera länder liksom rykten om att trots totalförbud även biologiska vapen tillverkas är skrämmande. Detta måste också påverka det internationella samfundets och därmed även svenska prioriteringar i nedrustningsarbetet.

2 Inriktningen av svensk nedrustningspolitik

2.1 Säkerhetspolitisk förankring

Sverige har traditionellt spelat en aktiv roll i de olika multinationella förhandlingar, som ägnas rustningskontroll och nedrustning. Vår alliansfria ställning är ofta en tillgång. Alla realistiska och väl avvägda initiativ till nedrustning bör ligga i svenskt intresse. Men vi har speciellt intresse av åtgärder, som kan öka stabiliteten och minska krigsriskerna i de delar av världen som har direkt betydelse för vår egen nationella säkerhet.

Våra möjligheter att som liten alliansfri nation påverka förloppen är många gånger begränsade. Även i det nedrustningspolitiska arbetet måste vi också av resursskäl prioritera vissa uppgifter.

Vi skall givetvis fortsätta att verka på väl inarbetade områden där vi genom erfarenhet och kompetens kunnat påverka viktiga frågor, såsom i kemivapenförhandlingarna inom FN:s nedrustningsdelegation. När vi skall ge oss in på nya områden, bör de egna säkerhetspolitiska värderingarna väga tungt.

1984 års försvarskommitté studerade på regeringens uppdrag hur vår politik i internationella nedrustningsfrågor bättre skall kunna samordnas med och förstärka övriga delar av säkerhetspolitiken. Kommittén sade bl.a.:

En systematisk säkerhetspolitisk beredning av möjliga nedrustningspolitiska initiativ och en grundlig analys av möjliga säkerhetspolitiska konsekvenser av tänkbara förhandlingsresultat torde ytterligare öka våra möjligheter att på det nedrustningspolitiska området aktivt främja svensk säkerhet och föra en nedrustningspolitik, som tar sikte på vad som kan vara uppnåeligt i vår säkerhetspolitiska miljö och på det som kan vara av särskild vikt för vår säkerhet.

Svenska insatser i det internationella arbetet för nedrustning har byggt på ett avancerat försvarstekniskt kunnande. Detta i förening med vår alliansfria politik har också gjort att vi har kunnat erbjuda kunskap och aktivt deltagande i verksamhet syftande till att bygga upp kontrollsystem för nedrustningsavtal. Denna inriktning inom nedrustningsarbetet passar var

säkerhetspolitiska profil och våra egna säkerhetspolitiska intressen.

Frågor rörande de konventionella styrkeförhållandena och stabiliteten i Europa bör ägnas ökad uppmärksamhet i den svenska nedrustningspolitiken. INF-avtalet och det sovjetiska löftet att ensidigt inleda minskningen av den sovjetiska överlägsenheten på det konventionella området i Europa leder till att den internationella rustningskontroll- och nedrustningspolitiken sannolikt får allt större direkt betydelse för vår egen säkerhetspolitiska situation och för de militärstrategiska förutsättningarna.

Det kommer att ställas allt större krav på att vårt deltagande i denna utveckling bygger på ett väl utvecklat samspel mellan de försvars- och utrikespolitiska delarna av säkerhetspolitiken.

2.2 Inriktning mot Europa

Nedrustningsförhandlingar av stort intresse för oss i framtiden kommer alltmer att föras bilateralt mellan supermakterna eller förläggas till alliansförhandlingar, till vilka vi inte utan vidare har tillträde.

Det finns ändå skäl att koncentrera en stor del av intresset till områden med speciellt intresse för Europa och vår egen säkerhet. Vi bör i det internationella arbetet äga betydande trovärdighet som experter och som legitima intressenter i frågor som har stor betydelse för Europa och speciellt det nordeuropeiska området. Det ger ökad möjlighet att med tyngd hävda det svenska intresset av acceptabel insyn i och möjlighet att påverka förhandlingar, om vi kan visa kunskap och engagemang i frågor som har betydelse för stabiliteten i vårt närområde.

2.3 Säkerhetspolitisk beredning

Betydelsen av en sådan säkerhetspolitisk beredning av framtida nedrustningspolitiska initiativ, som försvarskommittén förordat, underströks av regeringen i förra årets budgetproposition:

Utvecklingen i vårt närområde och det ökade strategiska intresset för vår del av världen ställer betydande krav på säkerhetspolitiskt inriktade analyser som underlag för beslut och svenskt agerande. Det är också ett starkt svenskt intresse att ha ingående kunskaper om de ledande stormakternas politik och om utvecklingen i Europa.

Vi instämmer i denna bedömning. Nedrustningspolitiken är en viktig del av säkerhetspolitiken och stor omsorg bör fästas vid att göra säkerhetspolitiskt inriktade analyser som underlag för det svenska agerandet.

De ökade kraven bör leda till att också ökade resurser avdelas för sådant arbete. Nu föreslår regeringen emellertid minskade resurser för det seriösa nedrustningspolitiska forskningsarbetet.

2.4 Förberedande forskningsarbete

Grundläggande forskning och analys på rustningskontrollområdet genomförs inom FOA eller av FOA i samarbete med andra myndigheter. En bred överblick i kombination med kvalificerad analys av delområden fordrar en tvärinstitutionell samverkan.

I det s.k. Europaprojektet gav man 1986 en nyanserad bild av styrkerelationerna mellan de militära blocken i Europa. I projektet redovisades dynamiken i tänkbara militära handlingsalternativ samt kvantitativa och strukturella obalanser mellan blocken.

Europaprojektet har varit en god utgångspunkt för ett större och mera djupgående arbete med framåtsyftande inriktning. I den allt snabbare nedrustningspolitiska utvecklingen i Europa är det nödvändigt att resurser avdelas för fortlöpande uppföljningsarbete.

Studium av styrkeförhållanden, möjliga förändringar av dessa, av teknisk utveckling, av militära och säkerhetspolitiska doktriner samt av förhållandena mellan dessa och militära styrkestrukturer kommer att vara mycket betydelsefulla. De ger underlag för en effektiv svensk medverkan i de sammanhang, som kan väntas få allt större betydelse för styrkebalansen och den militära situationen i Europa.

Visst forskningsarbete framför allt inriktat mot området förtroendeskapande åtgärder pågår. Detta är ett exempel på värdefullt arbete inriktat på att ta fram underlag för ställningstaganden och för förhandlingsarbetet.

2.5 Anslagskrav

Supermaktsblockens allt större intresse för konventionella rustningar och för de europeiska frågorna leder till ökad koncentration till dessa områden i det svenska nedrustningsarbetet. Med utgångspunkt från den målsättning försvarskommittén och regeringen angivit har FOA begärt anslag för forskning kring en europeisk verifikationsregim för konventionella rustningsbegränsningar samt för studier av möjligheter för omstrukturering av militära system till ökad defensiv kapacitet. Dessa anslag måste beviljas. Dessutom krävs anslag för att upprätthålla en grundkapacitet på detta område med åtminstone två-tre forskare.

Sverige får ett stort ansvar för att med hjälp av de neutrala och alliansfria länderna i Europa lägga förslag av tillräcklig tyngd och realism rörande förtroendeskapande och säkerhetspolitiska åtgärder. Tyngdpunkten inom den europeiska säkerhetskonferensen i de militära och säkerhetspolitiska frågorna kommer att förskjutas till de alliansbundna 23-statsförhandlingarna på ett sätt, som kan få förödande effekt för hela den känsliga balansen inom ESK-processen.

Vi hemställer därför att anslaget F5. uppräknas med 2 miljoner till 15 498 000 kronor för att öka programdelen Europeisk säkerhet till 3 440 000 kronor.

Regeringen prioriterar fortfarande rymdfrågorna som ett viktigt arbetsområde för svensk nedrustningspolitik. Mot denna bakgrund är det anmärkningsvärt att regeringen avslår FOA:s begäran om anslag till analysarbete avseende satellitbilder liksom anslag för fortsatt internationellt samarbete och uppföljning av det tidigare studiearbetet kring en kommunikationssatellit. FOA:s arbete på rymdområdet är ett exempel på ett forskningsfält, som kan ge värdefulla erfarenheter inte bara för det internationella förhandlingsarbetet utan också direkt för våra egna säkerhetspolitiska behov.

Regeringen meddelar i propositionen att man ämnar återkomma beträffande anslag till en seismisk datacentral. Vi hemställer att regeringen samtidigt återkommer angående medel för det planerade rymdforskningsprogrammet.

Mot. 1988/89
U409

3 Förhandlingar mellan supermakterna

Avtalet mellan supermakterna om skrotning av landbaserade medeldistansmissiler har fått stor politisk betydelse.

INF-avtalet innebär att endast en mindre del av de totala kärnvapenarsenalerna avlägsnas. Men det är det första avtal som inneburit en överenskomst om nedrustning av befintliga kärnvapen. Det innebär också att Sovjetunionen lämnade den tidigare koppling som gjorts mellan kraven på stopp för det amerikanska strategiska försvarsinitiativet SDI å ena sidan och nedrustning på kärnvapenområdet å den andra. Detta tillgodoser bl.a. de krav som framfördes i NATO:s s.k. nulloption från 1981. Avtalet är mer långtgående genom att även vissa robotar med kortare räckvidd än de som avsågs i den ursprungliga nulloptionen tagits med.

USA och Sovjetunionen har enats om ett kvalificerat verifikationssystem för att kontrollera avtalets efterlevnad. Detta kan allmänt leda till ett genombrott också på verifikationsområdet.

Avtalet var också ett framsteg för principen att ett nedrustningsavtal inte behöver vara strikt symmetriskt i fråga om antalet stridsspetsar eller vapenbärare. Man har också tagit hänsyn till strukturella olikheter i de båda supermaktarnas rustningar. I samma anda kan man se generalsekreterare Gorbatsjovs löfte hösten 1988 om en ensidig minskning av konventionella styrkor, bl.a. i Europa. Det sovjetiska löftet att dra tillbaka 500 000 man och 10 000 stridsvagnar kan, utöver behovet av att omfördela resurser från den övertunga militära sektorn, också ses som ett erkännande av den länge från NATO-håll påtalade sovjetiska överlägsenheten på det konventionella området.

Givetvis kommer hela minskningen att ske på bekostnad av den minst moderna utrustning som Sovjetunionen har till sitt förfogande. Spekulationerna kring hur mycket av nedskärningen som kan tas ur dolda reserver, t.ex. utbildningsfordon, måste också beaktas. Vissa bedömare menar även att nedskärningar av denna typ bör ses som ett led i en rationaliseringsprocess, där de frigjorda resurserna på sikt kommer att utnyttjas för en modernisering av de sovjetiska WP-styrkorna. Från nordisk sida måste riskerna för en "regionalisering" av nedrustningspolitiken beaktas.

3.1 Sveriges agerande

I offentliga kommentarer från den svenska regeringen till det sovjetiska utspelet om ensidig minskning av konventionella styrkor i Centraleuropa har framhållits att en sådan t.o.m. kan öka spänningen i norr.

Ett genombrott i förhandlingarna inom ESK angående de konventionella styrkorna, en analys och eventuell "förhandling" rörande de militära styrkornas anpassning till officiella säkerhetspolitiska doktriner samt ytterligare framsteg vad gäller förtroendeskapande åtgärder torde vara en förut-

sättning för framsteg vad gäller de s.k. slagfältskärnvapnen. Regeringen förordar i propositionen, utan att närmare ange på vilket sätt eller i vilka fora det ska genomföras, ett svenskt stöd för den gamla tanken på en "korridor fri från slagfältskärnvapen i Centraleuropa". Med de förhandlingsutsikter som nu är aktuella mellan supermakterna ter sig en smal korridor fri från slagfältskärnvapen som en otillräcklig och felaktig målsättning. Mer övergripande lösningar har redan diskuterats mellan supermakterna. De förslag som regeringen ytligt redovisar i propositionen tycks delvis vara passerade av den faktiska internationella utvecklingen.

En svensk beredskap inför utvecklingen på dessa områden fordrar enligt vår mening en viss omorientering av svensk nedrustningspolitik i den riktning som förordats av 1984 års försvarskommitté. Regeringen har givit även den nyligen tillsatta 1988 års försvarskommitté direktiv att åter undersöka hur nedrustningspolitiska initiativ ska kunna sättas in i ett säkerhetspolitiskt sammanhang.

Mot denna bakgrund finner vi det anmärkningsvärt att regeringen föreslår nedskärningar i forskning rörande rustningsbegränsning och nedrustning. Det påpekas särskilt att nedskärningar i denna verksamhet vid försvarets forskningsanstalt bl.a. bör göras inom området europeisk säkerhet.

De internationella förhandlingarna om nedrustning och rustningskontroll kommer inom en snar framtid troligen att beröra områden som har konkret betydelse för svensk säkerhetspolitik. Därför bör alla svenska nedrustningspolitiska initiativ redan innan de framförs internationellt också värderas utifrån sin betydelse för trovärdigheten i svensk säkerhetspolitik liksom deras betydelse för att bevara den relativa lågspänningen i det nordiska området. En omsorgsfull avvägning mot övriga nordiska länders intressen är i detta sammanhang önskvärd.

Detta bör gälla inte bara nya förslag. Det gäller i hög grad även äldre svenska förslag, eftersom utvecklingen radikalt kan ha ändrat förutsättningarna för och följderna av deras genomförande.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen tillkänna.

4 Multilaterala nedrustningsförhandlingar

En liten alliansfri stats förmåga att påverka supermaktsförhandlingarna är ringa. Men det är naturligt att svenska företrädare ändå framför våra synpunkter på utvecklingen även inom områden, där förhandlingarna huvudsakligen bedrivs bilateralt mellan supermakterna. Vårt eventuella inflytande ligger då i den sakliga tyngd våra argument har.

Störst inflytande kan Sverige ha i de multilaterala förhandlingar där vi deltar som fullvärdig part. En av dessa är FN:s nedrustningsdelegation, CD (Conference on Disarmament) i Genève.

4.1 CD i Genève

4.1.1 Provstopp

Försök att åstadkomma ett fullständigt kärnvapenprovstopp står sedan flera år på CD:s dagordning. Tidigare har man, inte minst genom svensk

medverkan, varit nära att komma överens om ett mandat för reala förhandlingar om ett fullständigt provstopp. Under det senaste året har det dock stått klart att supermakterna vill koncentrera sina provstoppförhandlingar till bilaterala kontakter. Från svensk sida bör dock arbetet fortgå på att få till stånd en multilateral real förhandling inom CD. Det pågår också ett "frivilligt" arbete med övervakning av det existerande partiella provstoppavtalet. Sverige samarbetar i denna fråga med USA, Sovjetunionen och Australien.

4.1.2 Icke-spridningsavtalet

Ett av de viktigaste avtal som existerar på kärnvapenområdet är icke-spridningsavtalet, ingånget 1970. I detta förbinder sig länder som inte förfogar över kärnvapen att avstå från att tillverka eller inhandla sådana. Kärnvapenmakterna åläggs att avstå från spridning av kärnvapen och kärnvapentechnologi till nya länder samt att själva minska sina kärnvapenarsenaler.

Det internationella atomenergiorganet IAEA har i uppgift att kontrollera att avtalet efterlevs. De länder som ansluter sig till avtalet måste tillåta inspektion av sina anläggningar inom kärnteknikområdet, t.ex. kärnkraftverk. Kärnvapenmakterna är enligt avtalet undantagna från denna kontroll. USA, Storbritannien och Sovjetunionen, liksom även Frankrike, som står utanför avtalet, har ändå erbjudit sig att ställa delar av sina civila kärnenergiprogram under IAEA:s kontroll.

Sverige, som tidigt hade kapacitet att tillverka och skaffa egna kärnvapen, anslöt sig omedelbart till icke-spridningsavtalet. Vi har därmed förbundit oss att inte tillverka eller skaffa egna kärnvapen eller exportera klyvbart material. Vi har underkastat oss internationell kontroll av våra kärnkraftsanläggningar.

1985 års granskningskonferens slog enligt fast att avtalet är väsentligt för internationell fred och säkerhet. Supermakterna kan genom INF-avtalet sägas ha beträtt en väg som kan leda till att de på ett bättre sätt uppfyller sin del av avtalet, nedrustning av kärnvapenarsenalerna.

Samtidigt äger en mycket oroande utveckling rum i tredje världen, där flera länder redan förfogar över eller anses utveckla medeldistansmissiler, som mycket väl kan förses med kärnvapenstridsspetsar. Argentina har i samarbete med Irak och Egypten utvecklat en medeldistansmissil. Kinesiska och sovjetiska missiler har exporterats till ett flertal länder, bl.a. inom arabvärlden. Israel förfogar över både kärnvapenkapacitet och missiler. Sydafrika och Chile har i skuggan av internationella vapenembargon byggt upp en ansevärd egen vapenproduktion. Även Sydafrika och Indien anses ha kärnvapenkapacitet. Brasilien och Pakistan räknas till de s.k. tröskelstaterna, d.v.s. länder med förmåga och troligt intresse att skaffa sig kärnvapen.

Problemet med spridning av kärnvapentechnologi och annan avancerad militär teknologi ökar. Det är utomordentligt betydelsefullt att icke-spridningsavtalet i sina olika delar hävdas och att uppslutningen kring detta stärks.

Sverige bör snarast börja ett omsorgsfullt förberedelsearbete inför nästa års granskningskonferens. Det bör också övervägas om Sverige kan verka för

ökade resurser till IAEA för att denna internationella myndighet på ett så effektivt sätt som möjligt skall kunna fullgöra sin kontrolluppgift.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen tillkänna.

Mot. 1988/89
U409

4.2 Sexnationsinitiativet

Sveriges statsminister deltar i det s.k. sexnationsinitiativet. Denna grupp regeringschefer arbetar för att bilda opinion i kärnvapenfrågan. Gruppen förespråkar det fullständiga provstopp som sedan länge är föremål för förhandlingar såväl i CD som bilateralt mellan supermakterna.

Av initiativets sex deltagare företräder hälften länder som inte anslutit sig till icke-spridningsavtalet. Viktiga tröskelstater är Indien och Argentina, militärt tunga makter i sina delar av världen och kända som aktiva motståndare till icke-spridningsavtalet. Att gruppens trovärdighet i kärnvapenfrågor undergrävs av detta är uppenbart. Sveriges statsminister bör överväga om han skall fortsätta samarbetet inom det s.k. sexnationsinitiativet.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4.3 Kemiska vapen

Risken ökar för spridning av kemiska vapen till nya länder. En överenskommelse som hindrar utveckling, tillverkning och lagring av kemiska vapen bör träffas inom ramen för ett globalt arbete. Regionala överenskommelser är, bl.a. med tanke på lättheten att överföra kemiska vapen och kunskaper om deras framställning, inte tillfredsställande. En överenskommelse bör vara strukturell, d.v.s. hindra tillverkning, lagring och användning över huvud taget. Förhandlingarna bör därför även i fortsättningen koncentreras till CD. Sverige måste motarbeta försök att flytta över hela eller delar av arbetet på att åstadkomma en konvention mot kemiska vapen från CD till något annat forum.

Av betydelse för arbetet är avgränsningen mellan vapen och civila kemiska industriprodukter. den betydande risken för spridning av denna förhållandevis enkla teknologi till andra länder, liksom de betydande svårigheterna att kontrollera avtalets efterlevnad.

Förhoppningarna om att kunna få till stånd en hållbar konvention mot kemiska vapen var stora för något år sedan. Sedan dess har en skrämmande utveckling ägt rum. Irak har bevisligen förbrutit sig mot redan existerande förbud mot användning av kemiska vapen. Beklagligt nog har detta motbudande övergrepp, riktat också mot landets egen befolkning, mötts av relativt ljumma protester från det internationella samfundets sida.

Pariskonferensen om kemiska vapen i januari 1989 får dock anses vara en diplomatisk framgång och bör ge positiva impulser till det fortsatta förhandlingsarbetet inom CD. Konferensens största betydelse synes vara att långt fler länder än de fyrtio som ingår i CD direkt engagerats i arbetet på ett förbud mot användning samt produktion och lagring av kemiska vapen.

Kemiska vapen synes emellertid i dag finnas i allt fler länder. Den relativt enkla teknologin och de stora svårigheterna att skapa en effektiv kontroll av tillverkningskapacitet och förekomst av sådana vapen gör risken stor att

kemiska vapen blir de mindre tekniskt avancerade och fattigare ländernas ersättning för kärnvapen. Risken är stor att många länder ställer sig utanför en eventuell konvention. Många länder, särskilt i tredje världen, står redan utanför icke-spridningsavtalet.

Konventionen bör utformas så, att det politiska priset för icke-anslutning blir högt. En konvention bör ratificeras först när nyckelländer i industrivärlden och i tredje världen anslutit sig. I arbetet bör man också uppmärksamma de svårigheter av snarare folkrättslig än teknisk natur som måste lösas. Uppgifter om tillverkning och användning av kemiska vapen, liksom även tillverkning av biologiska vapen gentemot vilka en förbjudande konvention redan finns, är oroande. Respekten för ingångna avtal måste upprätthållas.

Sverige bör arbeta med frågorna om kemiska vapen utifrån de linjer som här angivits. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4.4 Negativa säkerhetsgarantier

Med reservation för vilket värde överhuvudtaget garantier från stormakter gentemot mindre stater har när det verkligen gäller deras egna intressen, förtjänar frågan om negativa säkerhetsgarantier ytterligare att övervägas.

Enligt svensk uppfattning räcker det om kärnvapenmakterna gör legalt bindande och generellt verkande åtaganden att avstå från bruk av kärnvapen mot kärnvapenfri stat eller kärnvapenfri zon. Av den kärnvapenfria staten eller zonen bör i gengäld inget annat krävas än att den avstår från kärnvapen genom anslutning till icke-spridningsavtalet, genom att ingå i kärnvapenfri zon eller på annat legalt bindande sätt.

Med tanke på de olika förslag om kärnvapenfria zoner som förts fram i olika delar av världen bör det vara en angelägenhet för en alliansfri stat som Sverige att driva frågan om generella negativa säkerhetsgarantier inom FN:s ram. Sådana skulle beträffande kärnvapenfria områden kunna fylla samma behov som avtal om kärnvapenfria zoner vad gäller de kärnvapenfria staternas egen säkerhet. Detta kan då uppnås utan att dessa behöver göra avkall på principer av den natur t.ex. Sverige har när det gäller att undvika bilaterala avtal med säkerhetspolitisk innebörd.

Regeringen bör noggrant följa utvecklingen vad gäller förslag om negativa säkerhetsgarantier eller kärnvapenfria zoner. Eftersom de övriga nordiska länderna inte är företrädare i CD, bör Sverige där också beakta synpunkter som kommit fram i pågående nordiska diskussioner. Möjligheter att genom generella internationella överenskommelser uppnå fördelar för kärnvapenfria stater, utan att dessa binds av i den säkerhetspolitiska suveräniteten ingripande bilaterala överenskommelser, bör beaktas.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen tillkänna.

4.5 Den europeiska säkerhetskonferensen

Den europeiska säkerhetskonferensen tycks vara ett i sin struktur idealiskt forum för de kommande årens arbete för avspänning och nedrustning i Europa. Förhandlingar om styrkereduktioner och förtroendeskapande åtgärder på det militära området kan där föras framåt parallellt och med stöd av framsteg inom ESK:s övriga områden. Det gäller frågor som respekten för

de mänskliga fri- och rättigheterna, ökat informationsutbyte, mänskliga kontakter samt ökad öppenhet för kulturellt, tekniskt och ekonomiskt samarbete.

Förhandlingar med anknytning till ESK om nedrustning i Europa kommer att föras mellan militärallianserna. Hur Sverige och de övriga alliansfria och neutrala staterna på ett godtagbart sätt ska kunna få, inte bara fortlöpande och tillräcklig information om, utan också möjlighet att framföra sina synpunkter i dessa förhandlingar bör även i fortsättningen ägnas speciell uppmärksamhet.

Nedrustningsförhandlingar syftar till att begränsa vapenarsenalerna, medan arbetet i den europeiska säkerhetskonferensen syftar till att motverka och undanröja de konflikthanledningar som skulle kunna utlösa användning av vapen. Genom de förtroendeskapande åtgärderna på det militära området söker man också försvåra i synnerhet överraskande användning av vapen som medel att lösa mellanfolkliga konflikter.

4.6 Mänskliga rättigheter

Det hittills mest konkreta arbetet inom ESK har varit försöken att befästa respekten för de mänskliga rättigheterna. Strävan har varit att öppna gränserna för ett naturligt umgänge mellan de europeiska folk, som trots sin gemensamma historia och kultur genom den sovjetiska diktaturstatens grepp om Östeuropa så tragiskt har skilts åt.

Först genom respekt för nationers rätt till självbestämmande och för individens medborgerliga rättigheter och individuella frihet kan man skapa den avspänning, som är förutsättningen för att internationell säkerhet ska kunna byggas på förtroende i stället för på maktbalans.

Under ESK:s uppföljningskonferens i Wien har frågorna om de mänskliga rättigheterna, religionsfriheten och den för oss självklara rättigheten att få resa ut ur och in i sitt eget land visat sig vara mest svårlösta. Men det är också här som de största framstegen gjorts.

De s.k. Helsingforsgrupper, som med början i Moskva bildades i slutet av sjuttioalet för att följa hur avtalen efterlevdes, har en viktig uppgift att fylla, inte minst fram till den konferens om mänskliga rättigheter, som skall hållas i Moskva 1991.

Den internationella federationen, som har säte i Wien och för närvarande svensk generalsekreterare, driver ett outtröttligt och kvalificerat arbete för att sprida kunskap om Helsingfordokumentet och bevaka dess efterlevnad.

Det är ett självklart krav på signatärmakterna att medborgarrättsgrupper, vars arbete består i spridning av kunskap om och kontroll av efterlevnad av Helsingfordokumentets överenskommelser om de mänskliga rättigheterna, skall få verka i sina hemländer. Stödet just för spridning av kunskap om dokumentet och dess innebörd, samt enskilda medborgares eller gruppernas möjligheter att övervaka den egna regeringens efterlevnad av dokumentet, har formellt stärkts genom vad som nu uppnåtts i Wien.

Det är viktigt att Sverige opinionsmässigt stöder Helsingforsgruppernas arbete och inom ESK bevakar att överenskommelserna också efterlevs i praktiken. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4.7 Förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder

Inom ESK har det också öppnats intressanta möjligheter att genom förtroendeskapande åtgärder och restriktioner på det militära området minska risken för överraskande angrepp och hindra att vapnen kommer till användning. I fortsättningen kommer också förhandlingar om europeisk stabilitet, där rena nedrustningsåtgärder kan bli aktuella, att föras inom ESK:s ram, dock endast mellan militäralliansernas medlemmar.

Under den delkonferens som hösten 1986 avslutades i Stockholm behandlades förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder, s.k. CSBM, på det militära området. Konferensen får betraktas som förhållandevis framgångsrik. Den svenska delegationen, sammansatt av erfarna förhandlare, militära experter och säkerhetspolitiskt kunniga forskare kunde göra en betydelsefull insats i förhandlingsarbetet. Samtidigt fick man på grund av de förhandlade åtgärdernas natur en värdefull erfarenhet av att tvingas göra en rent militär utvärdering av effekterna av olika förslag.

De rustningskontrollåtgärder, som ser ut att nu koncentreras till 23-statsförhandlingarna men inom ramen för ESK, kan bli militärt mycket betydelsefulla. De kan bli en allt viktigare komponent i de militära styrkerelationerna och maktbalansen i Europa.

Redan under Stockholmskonferensen kunde man skönja risker för att uppgörelser mellan militärallianserna kan komma att få en utformning, som i vissa lägen kan försvåra de neutrala ländernas säkerhetssträvanden. Risken för detta kan öka, när de neutrala staterna inte längre som fullvärdiga förhandlingsdeltagare får följa processen. Samtidigt kan det innebära en fördel att inte på det symmetriska sätt som präglat ESK-uppgörelserna behöva underkasta sig restriktioner. Med tanke på de neutrala staternas ojämeförfligt mindre försvarsresurser skulle sådana kunna drabba dem ofördelaktigt.

4.8 Balans inom ESK

Sverige kommer att delta fullt ut i den del av förhandlingarna, som med alla 35 staterna som deltagare skall fortsätta arbetet med förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder. Forsknings- och utvecklingsarbete pågår på detta område inom FOA:s program för europeisk säkerhet och arbetet bör fortsätta och förstärkas. Med tanke på de försvarspolitiska kunskaper och tekniska resurser som de olika alliansfria och neutrala staterna förfogar över kan ett förhållandevis stort ansvar för att ge dessa förhandlingar tillräcklig tyngd och intresse komma att vila på svensk kreativitet och uthållighet.

Detta gäller särskilt som det finns en risk för att de alliansbundna staterna, med sina större förhandlings- och utvecklingsresurser, kan komma att koncentrera sitt intresse till 23-statsförhandlingarna.

Betydande intresse måste ägnas en svensk förhandlingskapacitet inför det fortsatta arbetet inom ESK. Det gäller bl.a. att försöka påverka avgränsningen mellan de båda huvudområdena förtroendeskapande åtgärder och nedrustning, så att så många tunga frågor som möjligt kommer att beröras i 35-statsförhandlingen.

Inom ramen för den av oss ovan föreslagna förstärkningen av resurserna för forskning om europeisk säkerhet kan frågor både tillhörande 35-statsförhandlingarnas område och alliansfrågorna belysas. Ett fortlöpande kvalificerat arbete behövs för att vi skall kunna få en stabil grund för kommande svenska insatser i de militärpolitiska och rent säkerhetspolitiska delarna av ESK-förhandlingarna.

Detta är viktigt för att behålla sådan tyngd i ESK:s första korg att den riktiga balansen i processen bevaras. Som anges i motionen bör regeringen beakta vikten av att det svenska arbetet i de säkerhetspolitiska delarna av förhandlingen inriktas på ett sätt som bidrar till att bevara balansen inom ESK-processen som helhet.

5 Fördelning av resurser för en effektiv svensk nedrustningspolitik

Sveriges av tradition engagerade arbete inom den internationella nedrustningspolitikens ram har tveklöst ett brett stöd hos svenska folket.

Under anslaget F., Nedrustnings- och säkerhetspolitiska frågor, anslås medel för det nödvändiga forsknings- och utvecklingsarbete som stöder nedrustningspolitiken och för säkerhetspolitisk forskning vid Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI) samt vid utrikespolitiska institutet.

Den nedrustningspolitiskt inriktade seriösa forskningen behandlas mycket restriktivt. FOA får t ex knappt två tredjedelar av de resurser som gavs förra året.

Under samma anslag anslås stora och ökande summor till den verksamhet för upplysning och studier på området fred och nedrustning, som bedrivs av olika ideella föreningar eller sammanslutningar, s.k. fredsrörelser. En del av dessa bedriver en verksamhet som i vissa avseenden går stick i stäv mot officiell svensk säkerhets- och utrikespolitik.

Moderata samlingspartiet kan inte stödja regeringens sätt att fördela resurser inom den svenska nedrustningspolitiken. Det är orimligt att de medel som avdelas för dessa organisationer ökar kraftigt samtidigt som drastiska nedskärningar görs i det seriösa forskningsarbetet för nedrustningspolitikens bedrivande och stor återhållsamhet präglar anslagen till utrikesförvaltningen.

Vissa av de organisationer, som här åtnjuter statsbidrag för denna typ av verksamhet kan dessutom fortleva helt utan statsbidrag. De kan då också med större integritet behålla beteckningen non-governmental organisations, en beteckning, som i internationella sammanhang många gånger kan vara av betydelse då det gäller tillträde till konferenser m.m. Detta gäller uppenbarligen t.ex. arbetarrörelsens fredsforum, som har tillgång till det socialdemokratiska partiets och fackföreningsrörelsens i det svenska samhället unikt stora ekonomiska resurser.

Vi föreslår därför ett i förhållande till regeringens förslag med 10 miljoner kronor minskat anslag till organisationerna. Den omfördelning som regeringen därvid kan komma att göra bör ske med utgångspunkt från att organisationer med seriös verksamhet eller utan andra ekonomiska resurser

av betydelse mycket väl kan få ökat stöd medan andras minskar.

Av därigenom frigjorda medel har vi i denna motion begärt annan användning av tre miljoner. Två miljoner bör omfördelas för en omedelbar förstärkning av FOA:s program för europeisk säkerhet. En miljon kommer enligt det följande att föreslås förstärka det ekonomiskt starkt ansträngda Utrikespolitiska institutet. Resterande sju miljoner har vi i separat motion föreslagit för användning till andra ändamål.

Vi redovisar i vår motion angående vissa budgetfrågor inom utrikesdepartementets verksamhetsområde våra förslag till hur dessa medel skall användas.

6 Säkerhetspolitisk forskning

6.1 Förstärkning av den säkerhetspolitiska forskningen

För att långsiktigt skapa en större kunskap om den svenska säkerhetspolitiken, inte minst på det utrikespolitiska området, är forskningen vid universitet och högskolor liksom vid en rad andra institut som FOA, SIPRI och militärhögskolan av stor betydelse. Det är också viktigt att t.ex. samhällsvetenskapliga forskningsrådet uppmärksammar möjligheter att vid universitet och högskolor stödja projekt med säkerhetspolitiskt relevant inriktning.

En avsevärt mindre medelsram än den regeringen föreslagit för delposten Studier och forskning under anslaget F3 skulle, given till de etablerade statsvetenskapliga institutionerna med betydligt högre effekt ge tillskott av för hela samhället viktiga kunskaper än den medelsanvändning regeringen nu föreslagit. En förstärkning av forskningen på detta område skulle öppna nya utbildningsmöjligheter för studenter och forskare.

Eftersom resurserna för vad som benämns freds- och konfliktforskning synes goda, bör en inriktning mot säkerhetspolitisk forskning i stället eftersträvas. Riksdagens försvarsutskott och utrikesutskott har under flera år i olika sammanhang uttalat sig om behovet av en sådan förstärkning.

Vi välkomnar att regeringen äntligen efter upprepade krav från riksdagen nu utreder frågan om en förstärkning av den säkerhetspolitiska forskningen vid våra universitet och högskolor.

6.2 Utrikespolitiska institutet

Av speciell betydelse är den forsknings- och föreläsningssverksamhet som bedrivs vid utrikespolitiska institutet. Forskningen försvaras av ständiga ekonomiska problem.

Att ge Sverige ett internationellt namn i meningsutbytet på det strategiska området fordrar att vi bygger upp ett institut med tillräckliga resurser. Utrikespolitiska institutet är det naturliga embryot för en sådan verksamhet. Jämfört med liknande institut i andra länder är dock dess resurser blygsamma. De bör stegvis byggas ut. Som ett steg i denna riktning föreslår vi att institutet under kommande budgetår tillförs medel så att de akuta ekonomiska problemen kan bemästras. Den omorganisation som föreslås bör på sikt bilda en grund för en positiv utveckling av institutets verksamhet.

Det anslag regeringen föreslagit till utrikespolitiska institutet kompenseras

dock inte ens för den mycket stora hyreshöjning institutet oförutsett drabbats av.

Vi hemställer därför att regeringen under anslaget D4. anslår vad institutet begärt, nämligen 5 258 000 kronor. Därutöver bör forskningsverksamheten vid institutet under anslaget F6. förstärkas med 593 000 kronor utöver vad regeringen föreslagit. I jämförelse med regeringens förslag vill vi därmed hemställa om en ytterligare förstärkning av utrikespolitiska institutet med en miljon kronor.

Mot. 1988/89
U409

7 Hemställan

Med hänvisning till vad som i motionen anförts hemställs

1. att riksdagen för att möjliggöra i motionen angiven förstärkning av programdelen Europeisk säkerhet under anslaget F5. för budgetåret 1989/90 anslår 15 498 000 kronor.

2. att riksdagen hos regeringen begär nytt förslag till medelsanvisning för att möjliggöra fortsatt forskningsarbete på rymdområdet i enlighet med vad som i motionen anförts.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om värdering av förslag på nedrustningsområdet ur ett nordiskt säkerhetspolitiskt perspektiv.

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om insatser för att åstadkomma ökade resurser för IAEA.

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om överväganden angående fortsatt deltagande i sexnationsinitiativet.

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om fortsatt svenskt arbete för en global konvention mot kemiska vapen.

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om negativa säkerhetsgarantier och kärnvapenfria zoner.

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om stöd till övervakning av Helsingforsdokumentets efterlevnad då det gäller mänskliga rättigheter.

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående sådan inriktning av det svenska arbetet inom ESK:s säkerhetspolitiska del att balansen inom ESK-processen kan behållas.

10. att riksdagen under anslaget F3. för budgetåret 1989/90 anslår 15 000 000 kronor.

11. att riksdagen under anslaget D4. Utrikespolitiska institutet för budgetåret 1989/90 anslår 5 258 000 kronor.

12. att riksdagen under anslaget F6. Forskningsverksamhet vid utrikespolitiska institutet för budgetåret 1989/90 anslår 2 768 000 kronor. Mot. 1988/89 U409

Stockholm den 25 januari 1989

Margaretha af Ugglas (m)

Alf Wennerfors (m)

Gunnar Hökmark (m)

Inger Koch (m)

Bertil Persson (m)

Eva Björne (m)

Carl Bildt (m)

Nic Grönvall (m)